

Cavidannâme Mütercimi Derviş Murtaza Bektaşî'nin mesnevisinde Hurufî unsurlar

Vesile ALBAYRAK SAK¹

APA: Albayrak Sak, V. (2019). *Cavidannâme Mütercimi Derviş Murtaza Bektaşî'nin mesnevisinde Hurufî unsurlar*. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (14), 241-258. DOI: 10.29000/rumelide.541016

Öz

Bu çalışmamızda Konya Koyunoğlu Müzesi Kütüphanesi El Yazmaları 15063 numarada kayıtlı Derviş Murtaza Bektaşî'nin 119 beyitlik Mesnevisi ele alınmıştır. Derviş Murtaza Bektaşî'nin söz konusu eseri Hurufiliğin Alevi-Bektaşiliğın düşünce ve kültür dünyasına etkiler yapması bakımından önemlidir. Bu makalede Hurufiliğın ana kaynağı Cavidannâme'nin muhtasarı olan Cavidan-ı Sağır'ı 1048/1639'da Dürr-i Yetim olarak tercüme eden XVI. XVII. yüzyıllarda yaşamış, Hurufî çevrelere önemli katkılarda bulunmuş görünüşte Bektaşî ancak gerçekte Hurufî olan Derviş Murtaza Bektaşî'nin Mesnevisi ele alınmıştır. Derviş Murtaza Bektaşî'nin anlamları gizlemek için yaptığı kısaltmalar ve sembollerle dolu olan eseri Hurufilik bağlamında irdelenip, Hurufî terimler açılarak metne anlam açısından girilmeye çalışılmış ve Hurufiliğın Bektaşiliğe etkileri üzerinde durulmuştur. Osmanlı coğrafyasında Cavidannâme'nin Türkçeye çevrilmesi ile daha da meşhur hâle gelen Hurufiliğın Derviş Murtaza Bektaşî'nin gayretleriyle bir yandan Anadolu inançlarına tesirleriyle varlığını idame ettirirken diğeri yandan nasıl etkileşimlere uğradığı da tespit edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Derviş Murtaza Bektaşî, Hurufî, Bektaşî, Alevî, mesnevi, sembol, mana.

Hurufî elements in Masnavi of Cavidannâme (a basic book deemed as a source for hurufis) translator Dervish Murtaza

Abstract

In this study, the Mesnevis of 119 couplets of Derviş Murtaza Bektaşî registered in Konya Koyunoğlu Museum Library Handwriting 15063 were handled. Dervish Murtaza Bektashi's work is important in that Hurufism affects the world of thought and culture of Alevi-Bektashism. In this article masnavi of Dervish Murtaza Bektashi who was apparently Bektashi but in reality he was Hurufî who had significant contributions on Hurufî people, liven 16th – 17th centuries, translated Cavidan-ı Sağır which is the brief part of Cavidannâme in 1048/1639 as Dürr-i Yetim will be focused and his work full of abbreviations and symbols in order to hide the meanings within the scope of Hurufism. Hurufî terms will be tried to embedded to text for meaning and effects of Hurufism on Bektashism will be focused. Hurufism, which has been familiar in ottoman geography after the translation of Cavidannâme to Turkish will be tried to determine what kind of changes it realized while Hurufism continue its existence with the strives of Dervish Murtaza Bektashi with the effects of Anatolian beliefs.

Key words: Dervish Murtaza Bektashi, hurufî, Bektashi, masnavi, symbol, meaning.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Ereğli Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü, (Konya, Türkiye), albayrak_vesile@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0001-5343-1099 [Makale kayıt tarihi: 08.01.2019-kabul tarihi:06.03.2019; DOI: 10.29000/rumelide. 541016]

1. Giriş

Horasan'ın Esterâbâd şehrinde doğan Şihâbü'd-din Fazlullah Neimi'nin kurduğu bir sistem olarak değerlendirilen ve batıl tarikat olarak ifade edilen Hurufilik, harf ile sese gizli anlamlar veren bir tarikattır. Gerek İslamiyet öncesi (Hint, Mısır, Yunan, Musevilik, Hıristiyanlık) gerekse İslamiyet sonrasında harflere yapılan kutsi atıflar süregelenmiştir.

Kur'an-ı Kerim'in 29 suresinin başında gelen harflere çeşitli manalar verilmiş, İslam uleması da haruf ile uğraşmıştır. Hallac-ı Mansur (ö.309/922), İbn Arabî (1165-1240), İbni Haldun (1332-1406) ve Abdurrahman-ı Bistamî (ö. 858/1454) bunlar arasındadır (Aksu, 1981: s. 272). Harflerle sayılar arasında münasebet kuran ve her sayının bir şeye delalet ettiğini savunan Hint inanışından itibaren havâs ile uğraşanlar harfleri sayılarla izah ederek ebced kelimelerini büyü ve sihir yapmada kullanmışlar, sayı ve harf arasındaki münasebetten bir sır sistemi oluşturarak efsun ve muskalarda harfleri sayı değerlerine göre toplamışlar, değişik örnekleri Musevilik ve Hıristiyanlıkta da olan bu durumun cinler âlemi ile ilgisi olduğunu farzetmişlerdir. Harflere atıf yapan görüşün sonraki dönemlerde Batınîler özellikle İsmailiyye kanadı tarafından ele alınması görüşün Batınî damgası yemesine (Attar, 2005: s. 31) neden olmuşsa da Muhyiddin Arabî ile görüş bir anlamda yeniden saygınlık kazanmıştır.

Harfleri sözlerin imamı olarak niteleyip onları varlık düşüncesinin bir parçası olarak gören, onlara metafizik anlamlar yükleyen Arabî, harflerin ve rakamların ilmiyle uğraşmış *Fütûhat-ı Mekkiyye*'de Kur'an'daki 29 surenin başına gelen harfleri ayrı ayrı izah ederek onlara ait Esmâ-yı Hüsnâ'yı açıklamış (Demirli, 2015: s. 33) harf öğretisine Hurufilerden önce ilmî bir vasıf kazandırmıştır. İslam öncesinde ve İslam düşüncesinde harflere yapılan atıflar süregelse de görüşü sistemli bir yapı hâline getirip dinî bir öğretiye dönüştüren Hurufiler olmuştur. Fazlullah Hurufî, Batınî inançların kök saldıği İran'da Şeyh Hasan-ı Cûrî ve onun halifelerinin tesiri altında kalarak tarikatını kurmuş, Batınîlerin tevîl usüllerini değerlendirmiş, Tevrat'tan, İncil'den ve İbn Arabî'nin eserlerinden öğrendiği harflerin sırrını bütün bu kaynaklara dayanarak bu harf ve sayı münasebetlerinden yeni bir sistem oluşturmuş, (Bayat, 2004: s. 264) dinî emir ve hükümleri Arap ve Fars alfabelerindeki 28 ve 32 harfe irca etmiş, bu hükümlerin insan yüzünde temsil edildiğini ileri sürmüştür.

XIV. yüzyılın ikinci yarısında taraftarlarını iyice artıran Fazlullah'ın şeriata aykırılık noktasında ulema ve fukahanın görüşleriyle Şirvan kadısı Bayezid'in fetvasıyla öldürülmeden önce 772 hicride (1370-1371) Isfahan'da çileye girdiğini, o zaman otuz iki yaşında olduğunu, son zamanlarında Bakü'ye gittiğini ve 796 (1394)'da öldürüldüğünü (Gölpınarlı, 1973: s. 8) kaynaklar belirtmektedir. Halifeleri, Horasan, Isfahan, Suriye, Azerbaycan ve Anadolu'ya dağılarak Hurufilik'i yaydılar. Zındık olduklarını düşünen ulemanın devlet adamlarını uyarmaları sonucunda baskı ve katliama maruz kalmalarından sonra Hurufiler faaliyetlerini gizli sürdürdüler.

Anadolu'da ise Hurufilik Seyyid Nesimî, Mir Şerif, Refî, Emir Gıyaseddin, Emir Nurullah gibi Hurufiler ve *Vasıyy'ullah*, *Halife-i Fazl-ı İlah*, *Vâkıf-ı esrâr-ı serâir-i kelâmu'llah* gibi lakaplarla anılan Fazlullah Hurufî'nin önde gelen halifelerinden damadı Ali el A'la vasıtasıyla yayılmıştır. A'la'nın bu inancı yayma çabasında gösterdiği üstün gayretler *Cavidannâme*'yi esas alarak yazdığı *Tevhidnâme*, *Kıyametnâme* gibi eserler kaleme almasının yanında bir müddet Hacı Bektaş Veli tekkesinde *Bektaşî gibi görünerek* orada kaldığı rivayetlerine de neden olmuştur (Aksu, 1998: s. 410).

Fazlullah Esterâbâdî'nin eserleri ve fikirleri Hurufiliğin oluşumunu ortaya koymuşsa da Osmanlı coğrafyasında bu felsefenin yaşatılıp geliştirilmesi İran'da yazılan bu Hurufî kaynakların Türkçeye aktarılmasıyla mümkün olmuştur.

Câvidannâme'nin muhtasarı olan *Câvidan-ı Sağîr*'i 1048/1639'da *Dürr-i Yetîm* olarak tercüme etmesi dışında hayatı hakkında herhangi bir bilgiye ulaşamadığımız Derviş Murtaza'nın 1048 (1638/1639)'de yapmış olduğu *Dürr-i Yetim* isimli *Cavidannâme* tercümesi, Hurufî düşüncenin yaşatılıp geliştirilmesi noktasında önemli rol oynamaktadır. *Cavidannâme*'nin hem Türkçeye aktarılması hem de bölümlerinin belirlenerek kelime kelime çeviri yapılması eserin kitleler üzerindeki etkisini artırmıştır.

“Tâ âşık-ı sâdıklar bu nâme-i ilâhîyi okuyup kendi nefisleri kitâbına yol bulalar...ve taklîdât-ı zulmânî ve cehliyye-i şeyânî ve idrâkât-ı habîseden halâs bulup âlem-i esfelden âlem-i a'lâya ve âlem-i mevtden âlem-i hayâta ve âlem-i zulmetden âlem-i envâra rücû edeler...ve bunun feyzinden hayât-ı câvidân bulup ...vech-i bâkî makâmına yetişeler ve müşâhede-i gayb hâsıl ola ve özlerini âyine-i Hazret-i Zât edeler yani men arafe nefsehû fekad arefe rabbehû sırrını hâsıl edeler ve cehl ile şeytâna aleyhi'l-la'ne mütâbaat eylemekden halâs olalar.” (Usluer, 2012: s. 23) diyen Derviş Murtaza, mensuplarının ilahî kitap saydığı *Cavidannâme*'yi bu amaçlarla çevirdiğini ifade etmektedir.

Derviş Murtaza'nın yine okuyanların feyzinden *hayât-ı câvidân* bulmaları düşüncesiyle kaleme aldığı “*Meşnevî-yi Murtażâ Bektaşî*” 119 beyitten müteşekkil bir eserdir. *Cavidannâme*'deki belli başlı konuların manzum ifadesi olan eser Hurufî-Bektaşîliğin daha doğru bir ifadeyle Hurufiliğin samimi bir terennümüdür.

Bektaşî şiiri dendiğinde bir *halîta* yani *birkaç şeyin karışmasından meydana gelen, karma* (Devellioğlu, 2013: s. 367) bir durumun söz konusu olduğu, manzumelerde Bektaşîlik, Ahilik, Abdallık, Hurufilik, Kızılbaşlık, Kalenderilik, Hayderilik akaidinden mürekkep mu'dil bir halita-i itikadiyenin şerh ve terennüm edildiği, aşk ve muhabbete (Allah-Muhammed-Ali) teslisine, sonra Âl-i abâyâ, Fazl'ın ulûhiyetine, esrâr-ı hurufa, Hacı Bektaş-ı Veli'nin Muhammed ve Ali'den ayrı olmadığına, tarikin müşkilatına, âyin usullerine Piri Abdalan, Seyit Gazi'nin sonra Kızıl Deli Sultan, Balım Sultan gibi Bektaşî eazımının menâkıbına, Yezid'in mel'anetine ait birçok şeylere (Köprülü, 1976: s. 352) tesadüf olduğu ifade edilir. Bektaşî edebiyatını *Batınî zümreler edebiyatı* olarak ele alan Sadeddin Nüzhet Ergun, Bektaşî Edebiyatı Antolojisi adlı eserinde bu zümreler edebiyatına ait eserleri asır asır ve kronolojik bir sıra takip ederek tespit etmiş ancak bu eserde Bektaşîliğin hususiyetlerini ve ne gibi tahavvüllere uğradığını belirtmemiştir (1955: s. 5). Söz konusu bu eserde de bu akaidlerden mürekkep terennümler olduğunu söyleyebiliriz.

Eserde kullanılan hurufî terimler

Hurufî akidelerini anlatan metinlere nüfuz edebilmek için bu metinlerin yorumlanma ihtiyacı söz konusu olmaktadır. Çalışmamız çeviri yazısı verilen eserin metne nüfuzunu da esas almaktadır.

a. Fazlullah sevgisi

Derviş Murtaza Bektaşî mesnevisine girişte daha ilk beyitlerde Fazlullah'a olan sevgisini ifade eder.

Bi- hâkkı Fazl-ı lâhütî ilâhî

Kim oldur cümle miskînün penâhı (b.5)

Lāhūtī, *İlāhī* gibi sıfatlarla Fazlullah'ı ilahlık mertebesine oturtan Derviş Murtaza Bektaşî onu bütün miskinlerin sığınağı, koruyucusu olarak göstermektedir. Tasavvufta kendisine hiçbir varlık tanımayan, mahviyet sahibi derviş (Uludağ, 1991: s. 337) anlamında kullanılan *miskin* terimi Derviş Murtaza tarafından özellikle kullanılmış, Fazlullah *bütün dervişlere* iltica makamı olarak gösterilmiştir.

Devam eden beyitlerde de Derviş Murtaza Bektaşî, ilah olarak gördüğü Fazlullah'ı zatı ve sıfatı kimseye benzemeyen kudret sahibi, hay ü kâdir, pinhan ve zâhir her şeyi bilen gibi daha pek çok ilahlık sıfatıyla donatmakta dünya ve ukbada sevdiğinin o olduğunu söylemektedir.

Bektaşîliğin ehli sünnet olmayan tüm akımlar için bir hazine olduğu (Schimmel, 2012: s. 356) Hurufilerin de bu hazineden yararlandığı, Bektaşî görünerek, Rumeli'de, Mısır'da ve Anadolu'nun bazı yerlerinde XIII. asr-ı hicriye kadar (XIX) inançlarını muhafaza ettikleri, görünüşte Bektaşî olan Hurufilerin, Hacı Bektaş'ın adını ancak korunmak için andıkları onlarca *pîrin* de, *Tanrının* da *Sâhib-Tavîl* ve *Sâhib-Beyân* dedikleri *Fadl-ı Yezdân* yani Fazlullah (Gölpınarlı, 1973: s. 32) olduğu ifade edilmektedir.

Gölpınarlı, bütün Bektaşîlerin şüphesiz, bu inançta olmadığını, onların bir kısmının Fazlullah'ın ismini belki duyduklarını ancak Hurufilikten, Hurufilerin tevillerinden haberlerinin olmadığını söyleyerek genellemeden de kaçınır. Hurufiliğin Bektaşîliğe etkisinin en fazla olduğu yer Trakya olarak gösterilse de (Melikoff, 2011: s. 137) iki kültürel muhitten beslenen Hurufilik Anadolu'da da şüphesiz oldukça etkili olmuştur. Birçok Hurufî akaidi zikreden Derviş Murtaza Bektaşî'nin mesnevisinin sonlarında yüzeysel ifadelerle Hacı Bektaş Veli'yi doğruluktan şaşanlara rahmet olarak göstermesi yukarıdaki ifadeleri düşündürmektedir.

Bi-hakkı *Hâcî Bektâş-ı Velâyet*
Kim oldur rahmet-i ehl-i zalâlet (b.77)

b. İstiva

Bedeni hiçe sayarak insanı tamamen ruhani bir varlık olarak düşünmeyen hatta bedeni ruhtan üstün tutan Hurufiler (Şenödeyici, 2009: s. 98) Hakk'ın insan yüzünde tezahür eden kelam olmasından yola çıkarak insanı evrenin merkezine oturtmakta, onun vechini yani yüzünü kelime-i İlahî'nin en önemli sahifesi (Gölpınarlı, 1969: s. 157), nâmesi olarak görmektedirler. *Cavidannâme*'nin 3. bölümü "...Kitâbet-i Vech-i Âdem ve Havvâ..." olarak başlamakta "Ve her ne ki bunlarda bi'l-kuvve mevcuddur bi'l-fi'l Âdem vechinde gösterdi ve hilkat-ı Havvâ'da vechin yedi satırı zâhir oldu." (Usluer, 2012: s. 53) ifadeleriyle insan yüzüne dikkat çekilmektedir.

İlâhî nâme-i vechüñ küşâd it
Kamu miskînleri anuñla yâd it (b.1)
Beşâret eyle vechüñ nâmesinden
Zi-dest-i Hakk Hakkuñ hâmesinden (b.2)

Mesnevide sevgilinin yanağı, dudağı, ağzı, boyu, saçı, dişi, gözü, kirpiği divan şiirindeki mazmunlara ilave olarak Hurufilik dokusuyla kullanılmaya devam etmektedir.

Boyuñdur müntehâ-yı lâ-mekânî
Yüzüñdür âyet-i seb'al mesânî (b.14)

Yüzün *seb'al mesânî* olması Hurufî bir benzetmedir. Hurufilikte Fatiha suresine özel bir önem verilmektedir. Yedi ayetten oluşan ve yedi ismi olan bu surenin ilk ismi *seb'al mesânî*'dir ve Fazlullah tarafından en çok kullanılmıştır. Bu sure, yüzdeki yedi hatta mukabildir. (Gölpınarlı, 1973: s. 18)

Dü zülfün leyletü'l kâdr oldı hüs-n-reng

Zihî nür-î İlahî böyle şeb-reng (b.16)

Cemâlün şüretidür 'arş-ı a'zam

Dişün kürsî-i Hakk v'allahu a'lem (b.19)

Hiz. Âdem'in yüzündeki *kelime-i İlahi* Fazlullah'ın bütün dini görüşlerinin merkezidir. Hurufilerce insan yüzünün *mazhar-ı İlahî* olması bedii bir zevk ve hayranlık eseri olarak değil de Hurufiliği öğretmek (Ayan, 1990: s. 41) için kullanılmıştır. İnsanın doğuştan getirdiği yüzündeki iki kaş, dört kirpik ve bir saçtan meydana gelen *hutût-ı ümmiye* ana hatları denen bu yedi hata, ergenlik çağında *hutût-ı ebiyye* 7 baba hatları da eklenince hâl ve mahalde bunların toplamı on dörderden 28 eder. Bu Kur'an'ın yazıldığı Arap alfabesindeki 28 harfe tekabül eder. Buna Fars alfabesindeki dört harfin de eklenmesiyle 32'li Fars alfabesi ortaya çıkar ki Fazlullah 32 kelime-i İlahiyi görüşlerini açıklamada daha çok kullanır. Namazı insan yüzündeki hatlara bağlamak suretiyle kıldırın Hurufiler İslam dininin diğer şartlarını da harf ve rakamlara (Kürkçüoğlu, 1985: s. XIII) bağlayarak uygulama yoluna giderler ki 28 ve 32'ye şüphesiz çok daha fazla anlamlar yüklerler. Hurufiliğin Bektaşî erkânâmelerinde dahi Fazlullah Hurufî'den hiç söz etmeden bu anlayışı yansıtmayı (Teber, 2013: s. 66) söz konusu edilmektedir. Beyitte Hurufilik'in insan vechine verdiği bu öneme de yine atıf vardır. Dişin *Hakk'ın makamı* olmasıyla 32 diş 32 kelime-i İlahî'nin karşılığı olmasıdır.

Kaşuñdur kâbe kavseyn-i İlahî

Yüzüñdür lâ-mekânüñ bedr mâhı (b.18)

Necm Suresinin 9. ayeti²Hurufilikte önemli yer tutmaktadır. *Kavseyn* iki kaşa işaret olarak kullanılmıştır. Kaşlar, Hurufilerin insan yüzünde okudukları yedi harften ikisi olup Hurufî düşüncedeki hatt-ı istivaya işaret eder. Zira Hurufî terminolojide, insan bedenini iki simetrik parçaya bölen hatt-ı istiva'nın başlangıç noktası iki kaşın arasındadır. *Bedr-i mâh* ayın on dördüdür. Kaşın mihrap yüzün tecelli makamı olarak insanda özellikle de yüzde en üst noktaya ulaşması Fazlullah'ın Kâbe'yi Hz. Âdem'in yüzü yani kelime-i İlahî'nin makamı olarak kabul edip secdenin ona yapıldığı (Ballı, 2010: s. 84) görüşündendir.

Yüzüñ hatt-ı zümürüd levh-i Mūsā

Vücūduñ Tūr-ı Hakkur nuṭkuñ 'İsā (b.20)

Hurufiliğin başvurduğu kaynaklar Kitap (Kur'an-ı Kerim) ve sünnet (Hz. Muhammed'in hadisleri) tir. Ancak Hurufiler bu iki kaynaktan Hurufilik inançlarına uygun düşenleri seçmişler, görüşlerini açıklamada kullanmışlardır. Zira Fazlullah, Hz. Musa'nın Sina Dağı'nda Allah'la konuşması hakkında "And olsun Tur'a yayılmış ince deride yazılmış bir kitaba."³ ayetinden hareketle Tur'un Hz. Musa'nın vücudu olduğuna işaret ederek *yazılmış kitap*'ın da Hz. Musa ve Hz. Âdem'in yüzündeki çizgiler (Ballı, 2013: s. 145) olduğunu söyler. Zira ayette ince deri üzerine yazılmış olduğunun bildirilmesinin bu duruma işaret ettiğini belirtir.

² Onunla arasındaki mesafe iki yay boyu oldu hatta daha az kaldı.

³ Tur, 52: 1-3.

“Meryem oğlu İsa Mesih, sadece Allah’ın elçisi Meryem’e atmış olduğu kelimesi ve O’ndan bir ruhtur.”⁴ ayeti ile Hz. İsa’nın kelime olmasından yola çıkarak başlattığı görüşünü bütün peygamberlere teşmil eder. Ona göre bunun delili, Kur’an’da 28 kelime-i İlahi karşılığı 28 peygamberden bahsedilmesidir. Böylece her bir peygamber kendine verilen bir kelimenin mazharı olmuştur.

c. Hz. Adem ve Hz. Havva

Hurufilik’in en temel kitabı olan *Cavidannâme*’nin yedi başlık hâlinde gruplandırılan muhtevasında başlıklardan birini de Hz. Âdem ile Hz. Havva ve diğer varlıkların yaratılışı oluşturmaktadır.

Ne şüretin İlahî ‘âlem içre
Tecelli kıldı *Havvâñ Âdem* içre (b.26)
Zihî *Havvâyı Hudâ* ur buña sıdk
Ki bulunmaz buña hem-tâ ‘ale’l-ğak (b.27)

Derviş Murtaza’nın Hurufilik’e atıfları devam etmektedir. Fazlullah’a göre Hz. Âdem ile diğer varlıkların yaratılması arasında önemli bir fark vardır. Tecellisini gösteren en üst seviye varlık (Ballı, 2015: s. 47) olan Hz. Âdem’i “...vechu’llâh ve yedu’l-lâh ve enâmil ve esâbi’ cümle vaz’-ı asıld ol hüddâdandır ki Âdem’dir...ol cihetle felekü’l-bürûc üç yüz altmış dereceye münkasımdır ki onun kâf nûn’u işidir.”(Usluer, 2012: s. 151) Allah kendi eliyle yaratmışken kâinatı *ol* emriyle yaratmıştır. Hz. Âdem’in bütün yeryüzünden yaratılmış olduğunu ileri süren Fazlullah, feleklerin saygının gereği Hz. Âdem’in yüzü için etrafında dönmeye başladığını bundan sonra da Allah’ın 40 sabah boyunca kendi kelimasının göstergesi olarak, onun yüzüne 28 ve 32 kelime-i İlahiyi kendi kudret kalemıyla yazdığını, akabinde onu 360 eklemeye ayırarak üzerine et ve deri giydirdiğini anlatır. Hz. Havva’nın da Hz. Âdem’in yan tarafından yaratıldığını, sürecin altı gün boyunca kâinatın yaratılmasına paralel olarak devam ettiğini ve yedinci gün olan cuma günü Hz. Âdem ve Hz. Havva’nın vücutlarına son şekli verilerek ruhlarının burunlarından üflendiği anlatılır. Hz. Âdem Allah’ın arşı olduğu gibi Hz. Havva da onun kürsüsüdür. Hz. Havva’nın suretini hatt-ı ümmiye olarak sık sık kullanan Fazlullah, Hz. Âdem ve Hz. Havva’yı kullanarak 32 kelime-i İlahiye ulaşma çabasındadır.

Hurufiliğin eleştirilen noktalarından biri ve belki de en önemlisi Hz. Âdem’e yani insana bakış açısıdır. Hurufiliğin belirgin özelliğinin harflere atfedilen Batınlık zannı ya da mukaddes kitapla insanın vücudunun azaları arasında yapılan hayali benzetmeler olmadığı, onun asıl hususiyetinin Allah’ın tecellisi olarak algılanan insanın ilah derecesinde yüceltilmesi ve ilahlaştırılması (Gibb, 1999: s. 222) tespitidir ki bizce de bu inanış Fazlullah’ın kendini Mehdi hatta İlah noktasında görmesinde önemli rol oynamıştır.

ç. On iki imam

Hurufiliğin karma bir yapıya sahip olduğu belirtilirken müteaddit zamanlarda bir dereceye kadar Batınlık ile yüz yüze geldiği, Safevîlik hareketi ile beraber yüzeysel biçimde On İki İmam Şiîliği ile tanışıp ondan bazı telakkiler aldığı (Üzüm, 2004a: s. 11) ifade edilmektedir. Alevî-Bektaşî geleneğinde derin bir saygı ve bağlılığın, ana teması On İki İmam olan düvaz-düvazımam şiir türünü ortaya çıkarmasının yanında Alevî-Bektaşî gülbanklarında, tercemanlarda, mimaride, kıyafetlerde, On İki

⁴ Nisa, 4. 171.

İmam vurgusunun yapılması hatta onlara verilen önemden dolayı geleneğe ait her yerde on iki sayısının kullanılmasının söz konusu olduğu vurgulanmaktadır (İyiyol, 2013: s. 230).

Dervîş Murtaza da Mesnevi'sinde Hz. Ali soyundan gelen ve sözleri, filleri Hz. Muhammed'in sünneti gibi kıymetli, Allah tarafından ilham aldıklarına ve asla yanılmadıklarına, onlara itaat etmenin Allah'a itaat etmek anlamına geldiğine inanılan *On İki İmam*'dan hürmetle bahseder. Şiîlerce dini korumak ve hükümlerini yerine getirmek için Peygamber'e halife ve vâris olduklarına inanılan (Pala, 2004: s. 364) On İki İmamı beyitlerde tek tek ele alan Dervîş Murtaza, Ali b. Ebî Tâlib, Hasan b. Ali, Hüseyin b. Ali (lakabı Sıbt-Şehîd), Ali b. el-Hüseyin (lakabı Zeynelâbidin), Muhammed el-Bâkır b. Ali Zeynelâbidin, Câfer es-Sâdık b. Muhammed, Mûsâ El-Kâzım b. Câfer, Ali er-Rızâ b. Mûsâ, Muhammedet-Takî b. Ali, Ali en-Nakî b. Muhammed, Hasan el-Askerî b. Ali en-Nakî, Muhammed el-Mehdî b. Hasan el-Askerî'nin (Fığlalı, 2014: s. 319-320) isimlerini ve lakaplarını anarak günahlarının affına vesile olmalarını diler. (b.61- 73)

d. On dört masum

Mesnevisinde Dervîş Murtaza Bektaşî *On Dört Masum* üzerinde de durmaktadır.

Bi-ħakkı çâr-deh ma'sûm-ı pākûñ
Bi-ħakkı hürmeti ol 'âlî zātuñ (b.76)

On Dört Masum'un İmamiye ve Alevî-Bektaşilerce farklı yorumlanması söz konusudur. İmamiye inancında Hz. Muhammed'le Hz. Fatıma ve On İki İmam masumdur; yani küçük büyük günahlardan, her türlü kötülüklerden, yanılmaktan, unutmaktan, münezzehdir; bu yüzden bunlara *On Dört Masum* denir. Alevî-Bektaşilerce ise, Türkçede *masum* sözü, henüz ergenlik çağına erişmemiş çocuklara denileğeldiğinden, On İki İmam'ın, ergenlik çağına ermeden şehit edilen on dört erkek evladına, *On Dört Masum* adı verilir. Alevî-Bektaşiler'in gülbanglerinde, nefeslerinde, On İki İmam'dan başka On Dört Masum'u da andıkları ancak bu On Dört Masum'un çoğunun muhayyel (Gölpınarlı, 2017: s. 249) olduğu belirtilmektedir.

e. Hz. Ali

Mesnevi'de Hz. Ali'yle ilgili göndermeler sayıca fazla ve çeşitlilik arz etmektedir. Beyitler gözden geçirildiğinde Hz. Ali hakkındaki algılamaların Ali'nin ulûhiyeti, velâyeti, Hz. Muhammed'le özdeşliği, yiğitliği ve diğer olmak üzere beş başlık hâlinde inceleme durumu (Üzüm, 2004b: s.80) bu metin için de söz konusu olabilmektedir.

İmâm-ı ehl-i ħakdur nûr-ı Allah
Aħıyyü'l- Muştafâdur ħazret-i Şâh (b.78)

Allah'ın nuru, Hz. Peygamber'in dostu ifadeleriyle Dervîş Murtaza, Hz. Ali'ye ulûhiyet nispet etmeyen bir yaklaşıma girmektedir.

Kim oldur Şâh-ı Merdân Şîr-i Yezdân
'Aliyyü'l-Murtazâdur setr-i Sübhân (b.79)

Şîr-i Yezdân, setr-i Sübhân ifadeleriyle Dervîş Murtaza, Hz. Ali'yi nitelendirmekte, *Allah'ın aslanı-Allah'ın örtüsü* anlamına gelen ifadeleri Hz. Ali için kullanmaktadır.

Metinde Hz. Ali tasavvuru *velâyet* nispeti ile ele alınmakta Hz. Ali velâyet sahibi bir veli, bir eren olarak değil de *velâyetin başı-başkanı* olarak değerlendirilmektedir.

Hem oldur şâh-ı dîn envâr-ı rahmân

Veliler serveridür şâhib-erkân (b.81)

Bi-*hakkı* nûr-ı vechi Muştafânuñ

Bi-*hakkı* min ‘Aliyyi’l-Murtažânuñ (b.60)

Hz. Ali’nin Hz. Muhammed’le aynı özden olduğu (Üzüm, 2004b: s. 103) biçimindeki tasavvur ise çok iyi işlenmemekle birlikte nübüvveti ve dinin zâhirî yönünü temsil eden Hz. Muhammed’le, velâyeti ve dinin bâtunî yönünü temsil eden Ali’nin, ulûhiyetin tezahürü olarak özde müşterek bir vasıf arz etmesinin yansımaları gibi düşünülmektedir.

Ali’nin *yiğitliği* ile *diğer* başlığında ele alınan Murtaza lakabı ile anılması, Kur’an’ın mîri, ilmin kapısı olarak nitelendirilmesi genel İslamî anlayışlara uygun bir tasavvur olarak ele alınmıştır.

Bu cürm ile cemâlün kıl müyesser

Çamu dervişler ile *hakk*-ı Hayder (b.109)

Bi-*hakkı* Şâh-ı Merdân Şîr-i Yezdân

Bi-*hakkı* bâb-ı ‘ilm mîr-i Kur’ân (b.62)

Bi-*hakkı* Murtažâ vü âl-i evlâd

Anı öz hizmetünden kılma âzâd (b.116)

Çamü maşşûdın anuñ sen naşib it

‘Ali’yyü’l- Murtažâ’ya hem *karib* it (b.117)

Genel İslamî inançların Hurufi ve Şîi telakkilerin farklı Ali tasavvurlarının ortaya çıkmasında etkin olduğu görülmektedir. Derviş Murtaza, Hz. Ali’nin yoluna kurban olmayı istemekte onun da kendisine kan pahası, diyet olarak verilmesini dilerken

Beni râh-ı ‘Ali’ye sen fedâ kıl

Ben aña *qurbân* anı hûn bahâ kıl (b.113)

diğer taraftan da Hz. Muhammed’in peygamberliğini teslim edip ona salavat getirmenin gerekliliğini belirtmektedir.

Muhammed Muştafâ’ya biñ şalavât

‘Ali’yyü’l- Murtažâ’ya hem temâmet (b.119)

Bektaşî şiirinden ve Bektaşî şairlerinden söz ederken aynı zamanda Kızılbaş, Kalenderî, Hayderî, Hurufî şiir ve şairlerden söz edildiği, Bektaşî şairlerinin büyük bir kısmının Hurufî olduğu, Hurufîlerin çok önceleri aruz vezni ile vücuda gelmiş mühim bir edebiyatlarının bulunduğu, Nesîmî, Refîî gibi şairler yetiştirdiği ifade edilir. Bektaşî edebiyatının, aruz veznini ve o şiir tarzını Hurufî ve Kalenderîler’den, hece vezni ve Yunus-Kaygusuz tarzını da Abdallardan aldığı belirten Köprülü, bu ikinci kısım şiirin halk arasında daha çok kıymet ve ehemmiyet kazanarak Bektaşî şiirinde daha üstün bir yer tuttuğunu

ifade eder. Köprülü'ye göre Bektaşî şiiri denilen edebî tarz, zevk ve eda bakımından en çok millî ve Yunus'tan belki en çok müteessir olmuş bir sanat koludur ve Bektaşilik, Kızılbaşlık, Hurufilik adı altındaki bu itikatların halk arasında bu kadar kuvvetle yayılması belki de, bu sade, herkesin anlayacağı kadar basit, millî zevke uygun güzel şiirler (Köprülü 1976: s. 353) sayesinde olmuştur.

Sonuç

Ne şair ne de Hurufi kimliğiyle tanınan Derviş Murtaza, Hurufi düşüncenin yaşatılıp geliştirilmesi noktasında önemli rol oynayan ve 1048 (1638/1639)'de *Cavidannâme*'yi *Dürr-i Yetim* ismiyle tercüme eden bir Bektaşî daha doğru bir ifadeyle bir Hurufi dervişidir. Mefâ'ülün mefâ'ülün fa'ülün vezniyle inancına hizmet maksadıyla yazdığı 119 beyitten müteşekkil mesnevisinde sanatı irşada vasıta olarak görmüş, geniş halk kesimlerine ulaşabilmek amacıyla sade anlaşılır bir dil kullanmıştır. Bir Fazlullah aşığı olan Derviş Murtaza'nın bu eserinde Hurufi doku kendini kuvvetle hissettirmektedir. Şeyh-i âlem, ehl-i davet olmadığını belirten bu alçak gönüllü dervişin yaptığı tercüme ve yazdığı mesnevi sadece bir derviş olmadığını açık bir göstergesidir. Eserde Derviş Murtaza'nın *Bektaşî görünme* gayreti de sezilmekte, Nesîmî ve Mir Şerif hariç Ali el A'la tarafından başlatıldığı öne sürülen bu girişimin pek çok Hurufi halifesinde olduğu gibi Derviş Murtaza Bektaşî tarafından da devam ettirildiği görülmektedir.

Hurufi-Bektaşî olması dışında hayatı hakkında herhangi bir bilgiye ulaşamadığımız bu Fazlullah yolunun yolcusu kelimelerin yüzeysel anlamlarından daha derin şeyler ihtiva etmesi ve Fazlullah'ın şahsında Allah'ın tezahürü inancına ilave olarak eserinde On İki İmam, On Dört Masum gibi Şifî unsurları da harmanlayarak bir yandan *Dürr-i Yetim* daha doğrusu bir *Cavidannâme* ilmihali ortaya koymakta diğer taraftan ise Bektaşî inancına ve edebiyatına nüfuz ederek varlığını idame ettirmektedir.

Aruz vezniyle yazdığı mesnevisinde samimi ifadelerle yer vermesi ve son derece sade, anlaşılır bir dil kullanması da gözden kaçmamaktadır. Bizce Derviş Murtaza Bektaşî bu Mesnevisini sade, herkesin anlayacağı kadar basit, millî zevke uygun yazmış, Bektaşî şiirine Hurufilik dokusunu işlerken onun halka dönük sadeliğinden etkilenmiştir.

Açıklamalar

Fazlullah'ın kullanmadığı ancak sonradan Hurufilerce hem kendilerini gizleme hem de kolay yazma düşüncesiyle geliştirilip uygulanan isim ve Hurufiliğe ait kavramlar Derviş Murtaza Bektaşî'nin eserinde de söz konusudur. Mesnevi'de kısaltılan semboller tablosu şu şekildedir⁵:

Tablo 1. Kısaltılmış semboller tablosu

Okunuşu	Sembol
Hüda	خ
Âdem	د
Hak	ق
Havva	واو
İlahi	ى
Salat	ص
İnsan	سن

⁵ Metinde harf sembollerinin karşılığı olan isimler eğik harflerle verilmiştir.

MEŞNEVİ-Yİ MURTAZÂ BEKTAŞİ
Mefâ' ilün Mefâ' ilün Fa' ülün

319b

İlâhî nâme-i vechüñ küşâd it
Kamu miskînleri anuñla yâd it

Beşâret eyle vechüñ nâmesinden
Zi-dest-i Hakk *Hakkuñ* hâmesinden

Kitâb-ı levh-i mahfûzuñ 'ayân kıl
Bi-hakkı hâlık-ı şâhân beyân kıl

Tecellâ-yı cemâlün nür hakkı
Ki yezdân vechinün meşûr hakkı

5

Bi- hakkı Fazl lâhütî İlâhî
Kim oldur cümle miskînün penâhı

Çamunuñ derdine dermân sensin
Çamusı kul durur sultân sensin

Çamu bilinmez işler saña ma'lûm
Hükm-i kudret senüñdür cümle mahkûm

Ki sensin rahmet-i 'âlem ser-â-ser
Ki olmaz kimse hiç saña ber-â-ber

Çamunuñ aşlı sensin hayy ü kâdir
Degül senden cüdâ pinhân zâhir

320a

10

Şıfâtuñ beñzemez hiçbir şıfâta
Ne zâtuñ beñzeyiser gayr-ı zâta

Cemâlün cennetü'l-me'vâ yanağün
Gülidür cennetün mercân dudagün

Dehânuñ çeşme-i âb-ı hayâtdur
Kime kısmet olursa bî-memâtdur

Ruñudur leyletü'l- isrâda ma'nî
Ki enbiyâya kısmet oldu ya'nî

Boyuñdur müntehâ-yı lâ-mekânî
Yüzüñdür âyet-i seb'al mesânî

15

Şaçun sünbül dişüñdür lü'lüler⁶
Yanağün goncasıdur verd-i ahmer

⁶ Vezin kusuru vardır.

Dü- zülfün leyletü'l kâdr oldı hoş-reng
Zihî nür-ı İlähî böyle şeb-reng

Kokusundan cihân oldı mu'a'ttar
Gözün mestâne müjeñ tır ü hançer

Kaşuñdur kâbe kavseyn-i İlähî
Yüzüñdür lâ-mekânuñ bedr mâhı

Cemâlün şüretidür 'arş-ı a'zam
Dişüñ kürsî-i *Hakk* v'allahu a'lem

20 Yüzün hatt-ı zümürürd levh-i Mūsā
Vücüduñ Tūr-ı Hağdur nu'çuñ 'İsā

Senüñçün tende cân eyler çü zārī
Ne mümkün çuta sensiz cân qarārı

Hayâtı cânımuñ sensin nigārā
Ki sensin sevdiğüm dünyā vü 'uqbā

Senün zülfün teline oldı ber-dār
Bu 'abdün rühı ey gül yüzli dil-dār

320b

Saña cümle bu halkuñ cânı kurbān
Yoluñda ey şeh-i ruhsār-ı Yezdān

25 Şıfāt-ı zāt-ı pāküñ hağkı yā Rab
Ki sensün cümleñüñ hallāğı bī-reyb

Ne şüretin İlähî 'ālem içre
Tecellî kıldı *Havvāñ Ādem* içre

Zihî *Havvāyı Hudā* ur buña sıdğ
Ki bulunmaz buña hem-tā 'ale'l-hağ

Açıldı gül gibi güldi yanağün
Yaşardı goncası fi-l-cümle bāğün

Dudağün kevşeri oldı revāne
Yetişdi şıhhat andan çeşm-i cāna

30 Utandı cennetün çün lāle-zārı
Kaçan geldi yanağın gül-'izārı

Senün 'anber saçuñ bŷy-ı cihānı
Ki hayrān eyledüm çeşm ile cānı

Salındı kâmetüñ serv-i hırâmân
Niçe biñ mülkile cân qaldı hayrân

Zihî qadd-i hırâmân kıldı reftâr
Ki ismi *Âdem* ammâ kendi cebbâr

Müneverdür cemâlün zâtı pür-nür
Olan sensin saray-ı dilde meşhûr

35 Hezârân mîr olur zülfüñ esîri
Yoluñda terk idüp tâc-ı emîri

Ne sulţânsın ayâ zât-ı muţahhar
Cemâlün zerresidür mâh-ı enver

Melek qaldı senüñ hüsnuñe hayrân
Ne şüretsin eyâ maħbûb-ı rahmân

321a

Ne zâtuñ mazharısın mâh-ı hurşid
Niyâz kılsa tecellî *Havvâ* mürşid

Qalır yanında hayrân şems olur mât
Eger gösterse *Havvân* perde dil zât

40 Semâ pervâz ider ‘aşkuñda ey yâr
Döker gözyaşını ağlar kıılır zâr

Ki raqş eyler nücüm oynar hevâda
Ser-i zerîn- külâh olmuş ziyâde

Zihî *şalât* zihî ‘aşk-ı *İlâhî*
Sevüp *insâna* virdi pâdişâhı

Ki sulţân oldı cümlesine *Âdem*
Dağı hikmetdedür evlâd-ı *âdem*

Ne *şalât*dur kim aña ‘aql irişmez
Ne deñlü söylesem hiç vaşf irişmez

45 Ne deñlü medh iderler bî-nihâyet
Ya var mı vaşfuña hiç hadd [ü]ğâyet

Hemân zât-ı şıfâtuñ sen bilürsin
Hüküm-i kudret senüñdür ne kıılırsın⁷

⁷ Vezin kusuru vardır.

Kerem kâni kerîmsin sen ey Allâh
Haṭâ kıldum ḥaṭâ estagfirullâh

Bu sözlerden murâdum yâ *İlâhî*
Ki sensin cümle ḥalkuñ pâdişâhı

Ki bir 'abd-i za'îfünem eyâ şâh
Elüm tut itmesin dîv beni güm-râh

50 Degülven şeyḥ-i 'âlem ehl-i da'vet
Velâyetden dilerven lîk rahmet

Erenler kapısından yâ *İlâhî*
Ayrırma ben fakîr-i rû-siyâhı

321b

Şıfât-ı zât-ı pâküñ ḥaḳḳı için
Daḥı nuṭḳ-ı kelâmuñ ḥaḳḳı için

Bi-ḥaḳḳı Âdem ü Şit ü hem Eyyüb
Bi-ḥaḳḳı Nûḥ u İbrâhîm ü Ya'ḳûb

Bi-ḥaḳḳı Yûsuf [u] İshâḳ Yahyâ
Daḥı İlyâs [u]İsmâ'îl ü 'İsâ

55 Bi-ḥaḳḳı Mûsâ vü Hârûn [u] Dâvûd
Beni kıлма bularuñ ḥaḳḳı nâ-bûd

Bi-ḥaḳḳı Elyesa' Yûnus Süleymân
Bi-ḥaḳḳı Lûṭ Hûd Şâlih ü Loḳmân

Bi-ḥaḳḳı istivâ'-yı Zekerıyyâ
Daḥı İdrîs mîr-i ḥaḳḳ-ı Tâhâ

Bi-ḥaḳḳı pâdişâh-ı nuṭḳ-ı levlâk
Kim anuñçün yaradıldı bu eflâk

Bi-ḥaḳḳı Aḥmed [ü] Maḥmûd [u]Kâsım
Münâfıḳdur olan bunlara ḥâşım

60 Bi-ḥaḳḳı nûr-ı vechi Muştafânuñ
Bi-ḥaḳḳı min 'Aliyyi'l-Murtazânuñ

Bi-ḥaḳḳı ḥazret-i şâh-ı şehen-şâh
Bi-ḥaḳḳı Ḥayder-i Ḥaḳ ḳudretu'llah

Bi-ḥaḳḳı Şâh-ı Merdân Şîr-i Yezdân
Bi-ḥaḳḳı bâb-ı 'ilm[ü] mîr-i Ḳur'an

- Bi-*haqqı* *Haq* kelimullah-ı nâ^hık
Emîru'l-mü'minîn kavline şâdık
- Bi-*haqqı* *Hadice* vü bint-i *hazret*
Enîs-i mahrem-i sultân-ı rahmet
- 65 Bularuñ hürmetiçün yâ *İlahım*
Şuçum bağışlayup olğıl penâhım
- 321a**
- Bi-*haqqı* şâh *Hasen Hulq Rızânuñ*
Bi-*haqqı* şâh *şehid-i Kerbelânuñ*
- Bi-*haqqı* şâh *Zeynü'l-Âbidînüñ*
Yüzi şuyı içün ol ehl-i dînüñ
- Muhammed Bâkırüñ dîdâr[1]*haqqı*
İmâm-ı Ca'ferüñ güftâr[1]*haqqı*
- İmâm Mūsâ[-y1] Kâzım nür[1] *haqqı*
Cemâlinde olan menşür[1] *haqqı*
- 70 İmâm heştüm ol Mūsâ Rızânuñ
Haqıçün olsañ ol kân-ı vefânuñ
- Bi-*haqqı* Şâh Takî sultân-ı 'âlem
Bi-*haqqı* Şâh Naqî vü mîr-i âdem
- İmâmü'l-'Askerînüñ *haqqı* içün
Erenler serverinüñ *haqqı* içün
- Muhammed Mehdî-i dîn-i Muhammed
İmâmü'l-'müttaqîn evlâd-ı Ahmed
- Haqı-çün olsun ey hallâk-ı eşyâ
Günâhum eyle ma'zûr *haq-ı esmâ*
- 75 Erenler *kaçarından* sen ayırma
Beni bu doğrıdan yâ Rab ayırma
- Bi-*haqqı* çâr-deh ma'sûm-ı pâküñ
Bi-*haqqı* hürmeti ol 'âlî zâtuñ
- Bi-*haqqı* Hâcî Bektâş-ı Velâyet
Kim oldur rahmet-i ehl-i zalâlet
- İmâm-ı ehl-i *haqdur* nür-ı Allah
Ahıyyü'l-Muşafâdur *hazret-i şâh*

321b

80

Kim oldur Şâh-ı Merdân Şîr-i Yezdân
‘Aliyyü'l-Murtażâdur setr-i sübhân

Tecellî kıldı Hâkdan şâh-ı ‘âlem
Olup hükmine mahkûm oldu âdem

Hem oldur şâh-ı dîn envâr-ı rahmân
Velîler serveridür şâhib-erkân

Hâk için olsun ey sultân-ı kevneyn
Ki vaşf-ı şâhibüñdür kâbe kavseyn

Cemî'-i enbiyâ vü evliyânun
Hâkı-çün olsun ol nûr-ı Hudânun

Dağı dervîşlerün dîdâr hakkı
Dağı gerçeklerün ikrâr hakkı

85

An ednâsıyla yâ Rab eyle kurbân
Beni sen luţf irüyin eyle ihsân

Bularun yüz [i]şuyı hakkı için
Bularun hâk-i pây [i]hakkı için

Çamu miskinlerün miskinliği-çün
Tarîkat ehlinün hem dirligi-çün

Günâhum ‘afv it ey sultân-ı ‘allâm
Kerem kıl rahmetünden eyle in‘âm

Günâhdan özge yokdur bunda kesbim
Bunuñla saña yüz tutdum ‘azâbım

90

Günâh-kârum günâh-kârum günâh-kâr
Günâh-kâr oldıgıma itmem inkâr

İlâhî da‘vet eyle beni varam
Nice yıldur ki saña intizâram

Günâhdur saña bundan armağanum
Gârîb ü bî-kesüm yok hânümânım

Günâhumdan utandı kulle-i kâf
Şuçum bağışlayın ey ehl-i ‘arrâf

322a

Şu deñlü var günâhum bî-girândur
Degül yaşsi çamu fi'lüm yamândur

- 95 Saña lāyık degüldür cümle hālüm
Sevābum zerre yokdur çü vebālüm
- Ne kim var yerde gökde cümle eşyā
Günāhum cümlesinden çok ey Mevlā
- ‘Aceb cürmi ziyāde ‘abdüm ey şāh
Esirge ben haķiri ‘aşk-ı lillāh
- Siyeh-rüyım siyeh- rüyım siyeh-rū
Katuñda yok durur benden siyeh-rū
- Ƙamu dervişlerüñ ben kem-teriyem
Dağı ān kem-terinüñ kem-teriyem
- 100 Bularuñ hürmetiçün eyle ma‘zūr
Günāhumdan geçiben eyle mağfūr
- Ƙuluñ dā’im işi küfr ü haṭādur
Gelen ol mücrime senden ‘aṭādur
- Günāhum eyle saña tutdum ümīd
Hüdāvendā kerem kıl itme nevmīd
- Günāhum çokdur aña ḥad irişmez
Ḥesābına anuñ hiç ‘add irişmez
- Ve illā cümleden çok rahmetüñdür
Dağı aña muķābil ‘izzetüñdür
- 105 Senüñ fazluñ uludur rahmetüñ çok
Zihī rahmetüñe ḥad ğāyeti yok
- Ƙabül eyle niyāzın bu faķirüñ
Yüzüm döndürme senden ben haķirüñ
- Ƙabül itmek du‘āmı saña āsān
Ki sensin rabbenā sulṭān-ı ğufrān
- 322b** Faķirüñ Murtażası bir gedādur
Ğulām-ı ḥānedān-ı Murtażādur
- Bu cürm ile cemālün kıl müyesser
Ƙamu dervişler ile haķk-ı Ḥayder
- 110 Dağı var bir murādum senden ey şāh
Ƙabül eyle bi-haķķı ḥazret-i şāh

Çü vardur rahmetün her bî-nevāya
Şağire ez'afa mire gedāya

Bi-haqqı hazret-i nūr-ı mu'azzam
Bi-haqqı 'arş-ı ferş ü şāh-ı a'zam

Beni rāh-ı 'Alī'ye sen fedā kıl
Ben aña qurbān anı hūn bahā kıl

Siz erenlere kılduk biz niyāzi
Kābül eyleñ ne ise çok u azı

115 Bu söze her kişi kim dirse āmīn
Hudā vü Muştafā virsün murādın

Bi-haqqı Murtażā vü āl-i evlād
Anı öz hizmetünden kılma āzād

Kamu maqşūdın anuñ sen naşib it
'Ali'yyü'l- Murtażā'ya hem qarīb it

Çü bu maqşūda biz kılduk irāde
Tamām oldı kelām iş bu arada

Muhammed Muştafā'ya biñ şalavāt
'Ali'yyü'l- Murtażā'ya hem temāmet

Kaynakça

- Aksu, Hüsamettin (1998). Hurufilik. *İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay., C.18,s. 408-412.
- Aksu, Hüsamettin (1981). Hurufilik. *Türk Dili Ve Edebiyatı Ansiklopedisi Devirler/İsimler/Eserler/Terimler*. İstanbul: Dergâh Yay., C.4, s. 272-274.
- Attar, Aygün (2005). Hurufiliğin Dini ve İdeolojik Boyutları ve Seyyid İmaddü'd-din Nesimi. *I. Uluslararası Seyyid Nesimi Sempozyumu Bildirileri* (17-19 Haziran), Ankara, s.31-46.
- Ayan, Hüseyin (1990). *Nesîmî Divanı*. Ankara: Akçağ Yay.
- Ballı, Hasan Hüseyin (2010). *Fazlullah Hurufî Ve Hurufilik*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Ballı, Hasan Hüseyin (2013). *Hurûfiliğin Doğuşu ve Fazlullah Hurufî*. İstanbul: Hikmetevi Yay.
- Ballı, Hasan Hüseyin (2015). "Vîrânî Baba'nın İlm-i Cavidan/Fakrânâme'sinde Hurufî Unsurlar" *e.makâlât Mezhep Araştırmaları VIII/2*,s. 43-66.
- Bayat, Fuzuli (2004). "Hurufilik Merkezleri ve Anadolu'da Hurufilik". *Uluslararası Türk Dünyası İnanç Merkezleri Kongresi Bildirileri*. Ankara: Tüksev Yay.
- Demirli, Ekrem (2015). *Fütûhât-ı Mekkiyye Harflerin Sırları*. İstanbul: Litera Yay.
- Dervîş, Murtaza Bektaşî. *Mesnevi-yi Murtaza Bektaşî*. Konya Koyunoğlu Kütüphanesi El Yazmaları No: 15063.
- Devellioğlu, Ferit (2013). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*. Ankara: Aydın Kitabevi Yay.

- Ergun, Sadeddin Nüzhet (1955). *Bektaşî Edebiyatı Antolojisi Bektaşî Şairleri ve Nefesleri*. İstanbul: İstanbul Maarif Kitaphanesi.
- Fırlalı, Ethem Ruhi (2014). *Günümüz İslâm Mezhepleri*. İzmir: İzmir İlâhiyat Vakfı Yay.
- Gibb, E.J.Wilkinson (1998). *Osmanlı Şiir Tarihi I-II*. Çev. Ali Çavuşoğlu. Ankara: Akçağ Yay.
- Gölpınarlı, Abdülbaki (1973). *Hurufilik Metinleri Kataloğu*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Gölpınarlı, Abdülbaki (2017). *Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri*. İstanbul: İnkılâp Yay.
- Gölpınarlı, Abdülbaki (1969). *Türkiye’de Mezhepler ve Tarikatlar*. İstanbul: Gerçek Yay.
- İyiyol, Fatih(2013). Alevî-Bektaşî Geleneğinde Düvâzlar-Düvâzimamlar. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S.27,s. 228-250.
- Köprülü, Orhan Fuad (1976). *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yay.
- Kürkçüoğlu, Kemal Edib (1985). *Seyyid Nesîmî Divanı’ndan Seçmeler*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay.
- Melikoff, İrene (2011). *Kırklar’ın Cemi’nde*. Çev. Turan Alptekin. İstanbul: Demos Yay.
- Schimmel, Annemarie (2012). *İslamın Mistik Boyutları*. Çev. Ergun Kocabıyık. İstanbul: Kabalcı Yay.
- Şenödeyici, Öner (2009). Hurufiliği Ön Yargıdan Arındırmak Bağlamında Feriştioğlu’nun Hidayetnâmesi’nin Tetkiki ve Neşri. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*. S.3, s. 87-146.
- Teber, Ömer Faruk (2013). “Vücûd-Nâme” Örneğinde Bektaşî Erkânnâmelerinde Hurufi Unsurlar. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*.13(1), s.57-72.
- Tunç, Abdüsselam ve Kahraman Necati (2015). *Kuran-ı Kerim ve Satır Arası Renkli Kelime Meali*. İstanbul: Temel Neşriyat.
- Uludağ, Süleyman (1991). *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Marifet Yay.
- Usluer, Fatih (2012). *Fazlullah Esterâbâdî Câvidân-Nâme Dürr-i Yetîm İsimli Tercümesi*. İstanbul: Kabalcı Yay.
- Üzüm, İlyas (2004 a). *Kültürel Kaynaklarına Göre Alevîlik*, İstanbul: Horasan Yay.
- Üzüm, İlyas (2004 b). Şâh-ı Merdân Murtazâ Ali: Kültürel Alevî Kaynaklarına Göre Hz. Ali Tasavvuru. *İslâm Araştırmaları Dergisi*. S.11,s.75-104.